

TOMTEN

MIDVINTERNATTENS KÖLD ÄR HÅRD

TEXT:

Viktor Rydberg (1828-1895). Svensk författare, föreläsare riksdagsman, kulturkritiker och professor vid Stockholms högskola. 1877 blev Rydberg medlem av Svenska Akademien och samma år hedersdoktor i Uppsala. Han arbetade vid flera tidningar bl.a. Jönköpingsposten och Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning.

Dikten *Tomten* tar upp hans ständiga fundering kring "Vadan och varthän?" (Varifrån och vart?). Dikten kom som så ofta till honom som en blixtnöjning från klar himmel under en vinterpromenad i Slottsskogen i Göteborg. Han skrev ned den med papperet mot sin hustrus rygg. Den publicerades först i *Ny Illustrerad Tidning* (1881) och fanns sedan med i debutsamlingen *Dikter* (1882), som också innehåller dikterna *Träsnittet i psalmboken* och *Snöfrid*. Hans andra diktsamling kom ut 1891, samma år som *Vapensmeden* (se *Gläns över sjö och strand*).

I samlingen *Sista dikter* (1895) finns dikter som *Vintergatan* och *God Jul*.

tomten= ett snällt väsen som pysslar och vakar över gården; ban= bana; båta= gagna, hjälpa, vara till nytta; hätta= mössa; pläga= bruka; slika= sådana; visthus= byggnad för matvaror; ock= också; förtycka= misstycka; loft= övervåning; näste= fågelbo; ren= redan; nejden all= hela trakten, omgivningen.

MUSIK:

Oskar Lindberg (1887-1955). Svensk kompositör, kyrkomusiker, musiklärare och dirigent. Redan som 14-åring tjänstgjorde Lindberg som organist i hemförsamlingens kyrka i Gagnef. Han tog organist-, musiklärar- och kyrkosångarexamen 1906-1908 och studerade komposition för Ernst Ellberg och Andreas Hallén. Från 1906 tjänstgjorde han som organist i olika kyrkor i Stockholm bl.a. Engelbrektskyrkan (från 1914). 1910-1920 var han musiklärare vid Palmgrenska Samskolan och 1919-1952 vid Norra Realläroverket. Vid musikhögskolan i Stockholm var han lärare i harmonilära från 1919 och blev professor 1936.

Lindberg deltog i 1936 års koralbokskommitté och det är till stor del hans förtjänst att Svenska Koralboken 1939 kom till. Han deltog också i det kyrkomusikaliska reformarbetet under 1930- och 1940-talet.

Lindberg har i sitt komponerande främst inspirerats av hembygdens natur, folk och historia men också av folksagornas troll och andra väsen. Han har också påverkats av kompositörerna Sibelius, Rachmaninov och de franska impressionisterna. Han komponerade symfoniska dikter och andra orkesterverk (Vildmark op. 10, 1912), Från de stora skogarna, Leksandssvit, 1935, kantater (t.ex. Julkantat), musik för piano, ett requiem, körsånger (t.ex. Pingst, 1911) orgelstycken, variationer över dalakoraler och andliga visor (t.ex. Gammal fäbodpsalm) och en opera (Fredlös, 1936-1943, text: Selma Lagerlöf). 1933 skrev han sångspelet De sjungande löven (text: Jeanna Oterdahl). Kända solosånger är Jungfru Maria (1916, text: Karlfeldt), 4 folkmelodier från Dalarna, Florez och Blanzeflor, Adagio och Så talar Herren vår Gud. Han har också komponerat Viktor-Rydberg-brödernas klubbång Hemlandets själ. Tomten - Midvinternattens köld är hård kommer ur samlingen Lyckans land del 1; 9 barnsånger komponerade 1920. I samma samling finns bl.a. nr 9. Nu lyser julens stjärna klar.

Många har tonsatt dikten Tomten t.ex. Lyyli Wartiovaara-Kallioniemi (Bok nr 23) och Jan Maxby (Bok nr 32) och Fredrik Swahn-Martin Östergren-Roger Krieg (Bok nr 81).

Att sjunga: Julkantat och Gläns över sjö och strand (1925, text: Viktor Rydberg), Julens klockor, Nu lyser julens stjärna klar (text: H Lundgren nr 9 ur "Lyckans land" del 1./Elkan & Schildknecht).

**Musiken är fortfarande upphovsrättsskyddad.
Därför kan jag inte återge sången här.**

Sången finns i "Lyckans land", Elkan & Schildknecht.

TOMTEN.

1. Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sova i enslig gård
djupt under midnattstimma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.

2. Står där så grå vid ladgårdsdörr,
grå mot den vita driva,
tittar, som många vintrar förr,
upp emot månens skiva,
tittar mot skogen, där gran och fur
drar kring gården sin dunkla mur,
grubblar, fast ej det lär båta,
över en underlig gåta.

3. För sin hand genom skägg och hår,
skakar huvud och hätta ---
»nej, den gåtan är alltför svår,
nej, jag gissar ej detta» ---
slår, som han plägar, inom kort
slika spörjande tankar bort,
går att ordna och pyssla,
går att sköta sin syssla.

4. Går till visthus och redskapshus,
känner på alla låsen ---
korna drömma vid månens ljus
sommardrömmar i båsen;
glömsk av sele och pisk och töm
Pålle i stallet har ock en dröm:
krubban han lutar över
fylls av doftande klöver; ---

5. Går till stängslet för lamm och får,
ser, hur de sova där inne;
går till hönsen, där tuppen står
stolt på sin högsta pinne;
Karo i hundbots halm mår gott,
vaknar och viftar svansen smått,
Karo sin tomte känner,
de äro gode vänner.

6. Tomten smyger sig sist att se
husbondfolket det kära,
länge och väl han märkt, att de
hålla hans flit i ära;
barnens kammar han sen på tå
nalkas att se de söta små,
ingen må det förtycka:
det är hans största lycka.

7. Så har han sett dem, far och son,
ren genom många leder
slumra som barn; men varifrån
kommo de väl hit neder?
Släkte följde på släkte snart,
blomstrade, åldrades, gick --- men vart?
Gåtan, som icke låter
gissa sig, kom så åter!

8. Tomten vandrar till ladans loft:
där har han bo och fäste
högt på skullen i höets doft,
nära vid svalans näste;
nu är väl svalans boning tom,
men till våren med blad och blom
kommer hon nog tillbaka,
följd av sin näpna maka.

9. Då har hon alltid att kvittra om
månget ett färdeminne,
intet likväl om gåtan, som
rör sig i tomtens sinne.

Genom en springa i ladans vägg
lyser månen på gubbens skägg,
strimman på skägget blänker,
tomten grubblar och tänker.

10. Tyst är skogen och nejden all,
livet där ute är fruset,
blott från fjärran av forsens fall
höres helt sakta bruset.

Tomten lyssnar och, halvt i dröm,
tycker sig höra tidens ström,
undrar, varthän den skall fara,
undrar, var källan må vara.

11. Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.

Alla sova i enslig gård
gott intill morgontimma.

Månen sänker sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.

Endast tomten är vaken.

Viktor Rydberg (1828-1895)